

Лях Т. О.

ДВНЗ "Ужгородський національний університет"

**АРХЕТИП МУДРОГО СТАРОГО ЯК МЕТАФІЗИЧНИЙ АСПЕКТ
НОВЕЛІСТИКИ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

Архетипи є важливим феноменом людської психіки. Вони відображають певну духовну енергію, яку К.-Г. Юнг назвав «колективною» для всього людства. Вона наповнює не тільки людське буття, а й складає внутрішню суть мистецтва. Цей підхід дає підстави розглядати вчення про колективне несвідоме та архетипи в метафізичному дискурсі. Метафізичне в художньому творі насамперед охоплює індивідуальне сприйняття світу та його трансцендентних основ шляхом рефлексій і духовного самозаглиблення письменника. Переживання митця найчастіше актуалізуються в художніх образах, архетипах. Філософування автора, його духовний феномен у художньому творі часто відображає архетип мудрого старого. У пропонованій статті досліджено архетип мудрого старого як метафізичний аспект новелістики В. Стефаніка. Цей архетип транслює в тексті філософування митця, пошуки ним сенсу людського буття, особливо в контексті національно-визвольних змагань українців на зламі минулих століть. У новелі В. Стефаніка «Вона – земля» архетип мудрого старого явлений в образі Семена. В устах цього персонажа звучить філософія землі Стефаніка, що є лейтмотивом майже всієї творчості автора. Семен радить повернутися додому, до рідної землі, і цим відновлює гармонію в бутті людей, котрі її втратили в роки воєнного лихоліття. У новелі «Дід Гриць» також спостерігаємо вказаний архетип в образі головного персонажа. Дід Гриць сповідує національну ідею, дух боротьби за волю і правду він передає своїм онукам. У новелі «Роса» архетип мудрого старого закодовано в образі Лазаря, котрий на схилі літ осмислює сенс власного життя і майбутнього своїх нащадків.

Пропонована розвідка доповнює наукові студії, присвячені творчості В. Стефаніка, накреслює аспекти вивчення української новелістики у царині архетипної критики та в контексті міждисциплінарних студій.

Ключові слова: архетип мудрого старого, духовний феномен, метафізика, новела, образ, Василь Стефанік.

Постановка проблеми. У ХХ столітті зароджуються нові літературознавчі методи, які намагаються інтерпретувати художній твір як знакове втілення внутрішнього світу людини. Тлумаченням глибинного сенсу літератури через інтерпретацію семантики образів та мотивів займалася критика, впроваджена К.-Г. Юнгом. Учений розглядав художній твір і процес творчості як утілення колективного несвідомого людини: «твір проростає із несвідомих глибин <...>. Якщо гору бере Творче, то гору бере Несвідоме як формуюча життя доленосна сила на противагу свідомій Волі» [17, с. 135]. Саме духовний феномен, на думку К.-Г. Юнга, становить суть твору мистецтва, яка «піднімається високо над особистим і говорить від імени людського духа і серця усього людства» [17, с. 133].

Важливим феноменом людської психіки юнгіанський психоаналіз називав архетипи – «певні стани колективного позасвідомого, що діють як регулятори і стимулятори творчої активності-

фантазії». Архетипи закодовані в літературних чи міфологічних образах: «вміст усіх міфологій, усіх релігій і всіх «ізмів» є архетипним» [16, с. 51].

Отож К.-Г. Юнг наділяв людське буття і творчість певною духовною енергією, яка є «колективною» для всього людства і складає внутрішню суть мистецтва. Цей підхід спонукає розглядати вчення про колективне несвідоме та архетипи в метафізичному дискурсі, адже метафізика вивчає насамперед «первісне і найвище, божественне буття» [6, с. 13], а «трансцендентально-метафізичний горизонт буття», є «сутнісною, а ргіогі першочерговою відкритістю людського духу буттю» [6, с. 6]. Вчення К.-Г. Юнга про архетипи В. Пушкін назвав «тенденцією стилізувати психологічними інтерпретованими моделями метафізичні категорії» [9, с. 32].

Метафізичний дискурс літературного твору перш за все відображається у сприйнятті світу та його трансцендентних основ шляхом духовного самозаглиблення автора. Переживання

митця екстраполюються на його витвір і найчастіше актуалізуються в художніх образах і/або архетипах. Аналіз образів у межах теорії архетипів дозволяє простежити внутрішній світ як персонажа, так і самого автора, адже «є цілком очевидним те, що мистець повинен бути поясненим із його власного мистецтва» [17, с. 135].

Творчі та ідейні пошуки митця зазвичай акумулюють у творі феномен духу – «активну, окрилену, оживлену, схвильовану, живодайну сутність, ту, що збуджує, хвилює, надихає, запалює» [16, с. 239]. К.-Г. Юнг відносив дух до психічного феномену і вважав, що він «грунтується на усвідомленні певного автономного праобразу, який передсвідомо існує в універсальній схильності людської психіки» [16, с. 244]. Одним із таких виявів феномену духу у витворі мистецтва є архетип старого мудреця (або в ін. варіантах перекладу – мудрого старого), котрий «завжди виникає там, де герой опиняється у важкій та безнадійній ситуації, з якої його можуть визволити тільки ґрунтовні роздуми або щасливий випадок – тобто духовна функція або ендопсихічний автоматизм» [16, с. 247]. У літературному творі архетип мудрого старого зазвичай є відображенням глибоких роздумів автора, його філософування. Цей архетип прослідковується в різних літературних епохах та жанрах як українського, так і світового письменства. Аналіз архетипу мудрого старого в художньому творі актуальний, бо з'ясовує творчу індивідуальність автора, його духовний феномен.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Архетип мудрого старого, поряд із іншими архетипами, став предметом наукових розвідок Ж. Янковської («Архетипний складник української літератури (аналітичні студії)», 2019), на думку котрої, він чітко представлений у художній прозі доби романтизму, а також присутній у подальші періоди розвитку української авторської словесності. Так, художнє втілення архетипу мудрого старого дослідниця простежила в романі Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» в образі діда Уласа. Ж. Янковська стверджує, що цей архетип «символізує завершення процесу максимальної реалізації індивідуума», а дід Улас «зосереджує, поєднує в собі всі духовні та психологічні сили, які в критичний момент “витікають у світ”» [18, с. 45].

Аналізує функціонування архетипу мудрого старого в українському («Арістон чи перевиховання» В. Наріжного) та англійському («Історія Пенденніса» В. Текерея) романі виховання

Д. Чик. Дослідник помітив, що вказаний архетип з'являється у процесі виховання героїв і свідчить про те, що вони набувають «психічної цілісності», він є «орієнтиром для персонажів, котрі еволюціонують у своєму розвитку» [15, с. 110].

Л. Кулакевич простежує риси архетипу мудрого старого в одному з персонажів роману Любка Дереша «Трохи п'їтьми». «Жити за власними життєвими принципами, подолати стіну своєї внутрішньої замкненості та вийти на вищий щабель розуміння власного і світового буття» [8, с. 65], – такі риси цього архетипу в сучасному українському романі.

Постановка завдання. Архетипи та архетипові мотиви у творчому доробку В. Стефаніка (1871–1936) цікавлять літературознавців (С. Андрусів, Я. Гарасим, О. Гнідан, Р. Піхманець, С. Хороб та ін.) переважно у контексті міфопоетики та етноестетики. Здебільшого у полезорі дослідників потрапляли архетипові образи, що мають фольклорну основу (земля, дім, роса тощо), проте духовний феномен автора, явлений в архетипі мудрого старого, у літературознавстві ще не був досліджений. **Мета статті** – виявити і проаналізувати вказаний архетип у новелістиці В. Стефаніка не лише як елемент поетики, а й насамперед у метафізичному горизонті творчості письменника, як відображення філософування митця, пошуків ним сенсу людського буття, особливо в контексті національно-визвольних змагань українців на зламі минулих століть.

Виклад основного матеріалу. За спостереженням К.-Г. Юнга, «старий мудрець» з'являється «як маг, лікар, священик, учитель, професор, дід або яка-небудь інша людина, що має авторитет» [16, с. 245]. Таку функцію виконує архетип мудрого старого, явлений в образі Семена в новелі В. Стефаніка «Вона – земля» (1922). В уста цього персонажа автор вкладає філософію землі, філософію «антеїзму» (С. Андрусів), яка є лейтмотивом майже всієї творчості письменника. В основі твору лежить факт із життя автора, котрий писав, що «Вона – земля» – це розмова його батька Семена з утікачами з Буковини. Новелу письменник присвятив своєму батькові – Семену Стефаніку, головний персонаж також названий Семеном. Це дає підстави припустити, що у творі архетип старого актуалізує «позитивний» комплекс батька письменника. За спостереженням Юнга, «вид батькового комплексу має, так би мовити, “духовний” характер, тобто від образу батька йдуть висловлення, вчинки, тенденції, спонукання, погляди і т. ін.»; «у більшості випадків

це постать старого чоловіка, яка символізує фактор “духу”» [16, с. 244]. У новелі такою постаттю є образ Семена. Цей персонаж втілює духовну силу, якої бракує людям, котрі покинули рідні домівки.

Один із персонажів новели висловлює думку, що війною Бог карає людей за гріхи: «Кара божа спустилася на нас за гріхи цілого світа» [11, с. 241]. Такою карою для селянина була втрата рідної землі: «Наше діло з землею; пустиш її, то пропадеш, тримаєш її, то вона всю силу з тебе вігортає, вічерпує долонями твою душу» [11, с. 241], – промовляє Семен.

Людину, котра втратила внутрішню гармонію, покинувши рідну землю, втілює образ баби Марії. Півстоліття вона прожила з родиною на цій землі. Тому «доки ще з фіри виділа наше село, то плакала, та з воза тікала, та невістки здоганяли, а як не vzdрила вже свого села, то зааніміла» [11, с. 240]. Оніміння Марії є метафорою буття української нації на зламі минулих століть, котра переживає війну і деструкцію: «Вона лишила слова свої на вікнах та на золотих образах в свої хаті, то вони, як пташечки, б'ються по порожній хаті, як сироти. Молитви щебечуть по вуглах, а баба без них німа буде...» [11, с. 240].

Для персонажів Стефаніка втрата домівки, як і втрата землі, є трагедією, бо мова, за словами С. Андрусів, «є мовою тільки в Домі, поза ним вона не має сенсу, помирає» [1, с. 22]. На думку дослідниці, «у новелі В. Стефаніка «Вона – земля» розповідається про порушення рівноваги у світі одвічної злютованості, єдності землі і людини, селянина, що загрожує смертю їм обом, і про відновлення цієї рівноваги» [1, с. 21].

Власне, цю космічну рівновагу відновлює старий Семен. Його образ автор малює характерними деталями: «Семен старий і босий, з черевиками через плечі» [11, с. 240]. С. Андрусів трактує портрет персонажа крізь призму міфопоетики: вік персонажа «підкреслює значущість Слова, Істини, носієм яких він буде далі в тексті»; епітет «босий», – «його максимальну близькість до землі, а отже до природи і Бога – до вічного, вічних істин» [1, с. 21]. Ця семантика деталей портрету Семена свідчить про присутність в цьому образі архетипу мудрого старого.

Семен промовляє важливі слова, коли його гості відчують невпевненість у майбутньому, і це переконує в тому, що цей образ відображає духовний феномен Стефаніка. Адже «архетип духу в образі людей, гномів і тварин виникає залежно від обставин у тих ситуаціях, коли конче

потрібні розважливості, розуміння, чуйна порада, рішення, ідея і т. ін., які, однак, не можуть бути зроблені власними силами» [16, с. 245]. І таку пораду втікачам дає Семен: «Вертайтиси на свою мнєконьку землю, а там буде вас Бог благословити і на шибениці...» [11, с. 242]. Так само мудрою є думка Семена щодо хати як онтологічного модусу людини: «Старий птах най гнізда старого не покидає, бо нове збудувати вже не годен. Бо ліпше, аби его голова у старім гнізді застигла, як у яру при чужій дорозі» [11, с. 241].

Порада Семена допомагає втікачам повернутися додому, після чого відбувається «розв'язання екзистенційного конфлікту і завершення процесу відновлення космічної рівноваги» [1, с. 26]. Повернення відбувається на світанку, «до схід сонця», що є добрим знаком. Символічно також, що рішення їхати додому повернуло бабі Марії мову. Отож Семен допоміг людям зрозуміти сенс власного буття, яке не може «відбутися» поза межами рідної землі, хати, мови. Ця місія Семена, а також те, що він втілює прообраз батька письменника, оприявнює у творі архетип мудрого старого.

Якщо Семен у своїх роздумах розкриває вселюдські істини буття людини, яке неможливе без рідної землі і домівки, то персонаж новели «Дід Гриць» (1925) відстоює українську національну ідею, яку він прагне донести до свідомості своїх односельців і нащадків, що також вказує на присутність у цьому образі архетипу мудрого старого. Дід Гриць був активним учасником суспільно-політичного життя, виступав на вічах і до кінця життя залишився вірним своїм переконанням. Дух боротьби за волю і правду він передає своїм онукам. О. Черненко справедливо зазначає, що в новелі «Дід Гриць» звучить мотив самовідречення для добра свого народу [14, с. 168]. Цей персонаж є відображенням незламного духу своєї нації: «ще-м дужий, похожу ще по свої дорозі, бо маю доброї, ласкавої душі в собі повну пазуху» [11, с. 259].

Образ діда Гриця В. Стефанік також змалював із реальної особи – Гриця Запаренюка, котрий народився в селі Вовчківці, що недалеко від Снятина і Русова. Це був заможний селянин, активний учасник радикального руху, приятель І. Франка, Леся Мартовича, В. Стефаніка. Зазнав переслідувань і арештів. Помер Гриць Запаренюк у 1922 році.

У новелі формування характеру діда Гриця, історія його життя явлені в його спогадах. Те, що дід є носієм національних і духовних орієнтирів, підкреслює композиція твору. Автор застосував

своєрідне художнє обрамлення: у вступі-експозиції письменник розповідає про свою зустріч із головним героєм, після чого, починається розповідь самого діда Гриця. Завершується твір теж словами автора про смерть діда. О. Гнідан вважає, що за жанром – це «новела-монолог, новела-оповідь діда Гриця» [5, с. 200].

В. Стефанік знайомить читача з Грицем, коли той став глухим, а його «природний маєток» – запальне слово – ослаб. Важко Грицеві бути глухим, бо «слова в'єнут на язичі» та «нема вже як вічів слухати та з престолів самому до них говорити», тому «приходиться сидіти в свої душі, як у завалені хаті, де всьо розбите і понівечене» [11, с. 258]. Ця метафора буття Гриця без промов співзвучна думці Гайдеггера про мову як «дім буття». Адже мова була для діда не лише засобом звичної комунікації, мова була інструментом, за допомогою якого Гриць, як і вся українська свідомо інтелігенція на зламі минулих століть, розбудовував буття власного народу.

Життєва мудрість Гриця виросла з його власного, часом гіркого, досвіду: був навіть «замурований цементом, попав у глибоку пивницю» [11, с. 258]. Після ув'язнення дід Гриць «почув у собі силу» [11, с. 259]. Цей факт свідчить, що герой перебував тоді під арештом. Адже згодом він пригадає Франкову науку: «як кожний із нас посидит у кременалі за мужицку справу, то вже ніколи нічо боятиси не буде...» [11, с. 259].

Тому зникло почуття страху, а натомість дід Гриць відчуває себе морально багатим, національно свідомим, і цю ідею він несе своїм нащадкам: «відий, все сонце, яке я двигав на собі три покоління, воскресло в міні, всі пшениці, шо-м вікосив, ще немолочені. Тепер я – богач, ще погодю цілу Україну» [11, с. 259].

Здається, найщасливішим часом у житті діда Гриця була його участь у радикальному русі, про що він згадує з великим натхненням: «Сунемо за дітьми тисечами, моцні та розумні. Свої напереді. Встає Франко з таким ясным чолом, як сонце, спокійно вчит нас, бо він все знає <...>. Одно слово: земля по містах дудніла під нами» [11, с. 259].

У піднесенні національного духу українців безцінною є роль І. Франка. Тому й Гриць ставиться до нього з особливою повагою: «Господи, Ти звеселив світ свій цими звіздами, а нас, бідних мужиків, звеселив Ти Франком. Будеш мати молитву мою за него щодня» [11, с. 259]. Цю шану дід Гриць пронесе все своє життя, адже постать Каменяря стала символом національного єднання людей після війни: «їх Франко навчив, зробили

одну коменду українську, а коменда, каже: має бути Україна» [11, с. 260].

Не лише словом Гриць виборює національну ідею. Він відправляє на війну своїх онуків: «Внуки пішли, а я ще і внуку відпровадив, аби в шпиталях ходила за хорими. Ані одно не вернуло» [11, с. 260]. Крім національної ідеї, за яку вболівав дід, він відстоює моральні людські якості. Так, перелицювання і дволикість односельчан і навіть власних дітей викликає у Гриця осуд: «Але ті наші, шо пішли на чужу службу, ніби від мене відвертаються, ніби не пізнають, ходє, сараки, як песики, шо їх газда пустив у чисте поле» [11, с. 260]. Дід залишається вірним своїм релігійним принципам: «не йди до них в гості, як вони твоєв віров гидуют, сиди в свої хаті, та їж чорний хліб» [11, с. 260].

Дід Гриць помирає з вірою в те, що недаремно його внуки пролили кров за Україну. Тому лишає він шмат поля, «аби, як будут згортати кістки наших Стрільців у купи, то аби і за мене хто там згорнув кілька лопат. Але високо, бо на тих костях зацвіте наша земля» [11, с. 261]. На думку О. Хрущ та О. Слоньовської, «у цих словах і справжнє пророцтво, і небувала в сільському середовищі національна свідомість» [13, с. 100].

Здатність діда Гриця до пророцтва є рисою архетипу мудрого старого. Він бачить майбутнє свого народу («зацвіте наша земля»), а також вгадує свою смерть: «На другий день ранісенько прийшов посланець, що дід Гриць, як я від'їхав, казав собі малому внуці заграти на сопілку, <...> убрався в білу сорочку, засвітив свічку в руках, ляг на постіль і зараз сконав» [11, с. 261].

О. Гнідан слушно відзначає, що в новелі присутній ще один образ: «у спогаді діда Гриця є образ часу, образ епохи, створений через “розповідь про себе”, про свої зустрічі з особистостями, що визначали героїчний і моральний облік віку» [5, с. 201]. Цей часовий образ є виявом феномену духу, адже «дух часу» «являє собою принцип або мотив, що характеризує певні погляди, думки та вчинки, колективні за своєю природою» [16, с. 238].

Мотив продовження роду і передачі мудрості наступному поколінню також свідчить про наявність у новелі архетипу мудрого старого. За життя дідові Грицю так і не довелося втілити свою мрію про соборність України, його діти залишилися байдужими до Франкових заповітів. Мотив майбутнього автор передає через художню деталь: дід Гриць, розмовляючи з продовжувачем роду – маленьким онуком, тримає у руках зелену галузку.

Архетип мудрого старого закодовано в образі Лазаря в новелі В. Стефаніка «Роса» (1927). Цей

персонаж на схилі літ осмислює сенс власного життя і майбутнє своїх нащадків. Як і «Дід Гриць» новела становить монолог-роздум старого Лазаря, котрий розмовляє з россою.

Образ роси наповнений фольклорною символікою. В українському фольклорі роса – «цілюще сім'я, що подає на землю богиня небесної води Зоря... На Урай-Рая (Юріїв день – Т.Л.) долонями збирали з озимини в посудину росу й зберігали її в домі цілий рік, тримаючи на покуті» [3, с. 426].

Таку ж силу має роса і для старого Лазаря, бо вона дає «дужість і здоров'я пшеницам та житам» [11, с. 282]. Роса стає невід'ємним елементом буття персонажа й водночас точкою спогадів, що поєднує всі віхи його життя: «Ей, ти, россо, іла ти мене від дитини; <...>. А як був молодий, то мусів підкочувати білі штани, йдучи від дівки, шоби мама не сварила, а як став газдою і заходив в збіжжє косити, то ти жерла мене, і кусала, і боронила перед косою кожде стебло» [11, с. 282]. С. Хороб спостеріг, що образ роси «є архетиповою моделлю новелістичного світу Василя Стефаника, експресіоністським принципом його художнього мислення» [12, с. 264].

Поетична асоціативність, метафоричність новели відображають усвідомлення персонажем божественної суті буття людини: «Ото-м си, россо, находив по тобі, ото-с мене си наїла, але твоя їд була, як мід, шо щипає і смакує. Я тебе сімдесят років не проминув ані одного дня, я все чекав ясного сонця, і воно, велике та ласкаве, вісушувало мене, а тебе, россо, забирало до неба, шоби вечором зливати, як умліває вся травинка. Ти, Боже, поливаєш всю землю россою так, як ми розсадник» [11, с. 282]. У цих деталях Я. Гарасим помітив риси етностетики Стефаника, зокрема, «вираження часового циклу просторовими образами (сонце – роса – сонце)» [4, с. 383].

Лазар відчуває метафізичний зв'язок із природою, його буття ґрунтується на прадавніх основах світу, – сонці, росі, що є ознакою архетипу мудрого старого. До сонця і роси він молиться за майбутнє свого роду, за своїх онуків: «– Ти, вічне сонце, ти знов благословиш мене на сніданок. Та-м слабий; росса, твоя донька, не має вже на мені шо пити, самі кости. Але в мене внуки багато. Росса має кого обливати своїми перлами. А ти, мамо наша, ясне сонечко, все благослови їх до сніданку» [11, с. 283]. Те, що Лазар є носієм життєвої істини, мудрості, яка воскресить його в його нащадках, підкреслює його ім'я, яке також носив біблійний персонаж, котрого воскресив Христос.

На схилі літ старий Лазар по-філософськи осмислює своє життя і радіє за своїх онуків, котрі мають високу національну свідомість, займаються просвітницькою діяльністю: «Але внуки не п'ють, не гуляють і до коршми не йдуть, а гудуть, як бджола: Україна, Україна» [11, с. 283]. Саме в цих юнаках старий бачить майбутнє: «вони хотє нового, на то вони і молоді» [11, с. 283].

В. Стефаник своєрідно розв'язує проблему існування людини в часі. Нащадки Лазаря розбудовуватимуть майбутнє своєї держави завдяки тим духовним цінностям, які він дав їм у спадок. Тому персонаж упевнений, що доля майбутніх поколінь буде кращою, росса вже не буде їх «пити», як Лазаря, а буде їх «обливати своїми перлами» [11, с. 283]. Втілюючи його ідеали і мрії, нащадки стануть його духовним продовженням.

Через кілька років Антуан де Сент-Екзюпері у романі «Планета людей» (1939) напише рядки, суголосні Стефаниковим онтологічним роздумам у «Росі»: «Так від покоління до покоління передається життя – повільно, як росте дерево, – а з ним передається і свідомість <...>».

Стара селянка передала дітям не тільки життя, вона їх навчила рідної мови, довірила їм багатство, яке збиралося повільно, віками: духовну спадщину, яка дісталася їй на зберігання» [10, с. 203].

Характерно, що духовний феномен філософії В. Стефаника, що в новелах передається через архетип мудрого старого, часто символізує золота барва, пов'язана із сонцем або світанком (схід сонця). У новелі «Росса» рефлексії персонажа супроводжує «сонце, що зійшло як золото» [11, с. 283], світанок символізує майбутнє його роду: «дуже любив цей ярий переддень. В сутінках світанку він все малював будучність своїх дітей, внуків і правнуків» [11, с. 282]. На сході сонця вирішують повернутися додому, до своєї землі персонажі новели «Вона – земля». Дід Гриць згадає одного із «своїх світих» – Франка, «з таким ясным чолом, як сонце», а «молоді вчені були коло него такі щесливі і ясні, якби він кождому поклав золоте колісце на голову» [11, с. 259]. Золотий колір асоціюється у Стефаника із гармонією людини зі світом, Божою благодаттю. Наприклад, у новелі «Сини» головний персонаж своє щасливе минуле до війни, коли ще живі були сини, бачить у золотому ореолі: «<...> крізь сонце Бог, як крізь золоте сито, обсипав нас ясностев, і вся земля, і всі люди віблискували золотом» [11, с. 245].

У Стефаника ясний, золотий колір актуалізує міф про золотий вік. Зазвичай цей міф у художньому тексті виявляє «історичну інверсію», за

допомогою якої «відтворено те, що вже було в минулому, однак насправді може бути або мусить бути здійснено лише в майбутньому, що, насправді, є метою, повинністю, а не реаліями минулого» [2, с. 297]. Така семантика золотої барви увиразнює духовний феномен автора, відображений у новелах в архетипі мудрого старого.

Висновки і пропозиції. У новелістиці В. Стефаника архетип мудрого старого відображає філософування письменника, пошуки ним сенсу людського буття. Такий онтологічний сенс цього архетипу спонукає розглядати його як метафізичний аспект новелістики автора.

У новелі «Вона – земля» архетип мудрого старого явлений в образі Семена. В устах цього персонажа звучить філософія землі, що є ключовою для всієї творчості Стефаника. Семен радить повернутися додому, на рідну землю і цим від-

новлює гармонію буття людей, котрі її втратили в роки воєнного лихоліття. У новелі «Дід Гриць» вказаний архетип спостерігаємо в однойменному образі. Тут головний персонаж сповідує вже національну ідею, дух боротьби за волю і правду він передає своїм онукам. У новелі «Роса» архетип мудрого старого закодовано в образі Лазаря, котрий осмислює своє життя і майбутнє нащадків. Прикметно, що всі новели автора написані у формі сповіді головного персонажа, його переживань і спогадів. Така суб'єктивність оповіді увиразнює філософські роздуми автора, його духовний феномен, явлений в архетипі мудрого старого.

Пропонована стаття доповнює наукові студії, присвячені творчості В. Стефаника, накреслює аспекти дослідження української новелістики у царині архетипної критики, які потребують подальшого вивчення.

Список літератури:

1. Андрусів С. Міфологічний код новели В. Стефаника «Вона – земля». *«Покутська трійця» й літературний процес в Україні кінця ХІХ – початку ХХ століть. (До 130-річчя від дня народження Василя Стефаника і Леся Мартовича): Матеріали наукової конференції.* Дрогобич, 14–15 травня 2001 року. С. 20–27.
2. Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет. Москва, 1975. 458 с.
3. Войтович В. Українська міфологія. Київ, 2002. 664 с.
4. Гарасим Я. Етноестетика Василя Стефаника. *Шевченко. Франко. Стефаник. Матеріали Міжнародної наукової конференції.* Івано-Франківськ, 2002. С. 382–387.
5. Гнідан О.Д. Василь Стефаник: життя і творчість. Київ, 1991. 222 с.
6. Корет Э. Основы метафизики. Киев, 1998. 248 с.
7. Костащук В.А. Володар дум селянських. Ужгород, 1968. 200 с.
8. Кулакевич Л.М. Юнганські архетипи в сучасному романі (на матеріалі української і російської літератур). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство.* Луцьк : 2013. № 3(252). С. 63–68.
9. Пушкин В.Г. Сущность метафизики: от Фомы Аквинского через Гегеля и Ницше к Мартину Хайдеггеру. Санкт-Петербург, 2003. 480 с.
10. Сент-Екзюпері Антуан де. Планета людей. Київ, 1993. 272 с.
11. Стефаник В. Твори/ за ред. Ю. Гаморака; графіка І. Остафійчука. Львів, 2015. 320 с.
12. Хороб С. Есхатологічний тип художнього мислення в новелістиці Василя Стефаника. *Шевченко. Франко. Стефаник. Матеріали Міжнародної наукової конференції.* Івано-Франківськ, 2002. С. 256–265.
13. Хрущ О.В., Слоньовська О.В. Психологізм як засіб характеротворення. *Василь Стефаник – художник слова.* Івано-Франківськ, 1996. С. 91–100.
14. Черненко О. Експресіонізм у творчості Василя Стефаника. *Сучасність*, 1989. 280 с.
15. Чик Д.Ч. Архетип мудрого старика в українському і англійському романі виховання першої половини ХІХ в. *Вестник Университета Российской академии образования.* 2014. № 1(69). С. 102–112.
16. Юнг К.-Г. Архетип і позасвідоме. Київ, 2014. 400 с.
17. Юнг К.-Г. Психологія та поезія. *Слово. Знак. Дискурс: антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / за ред. М. Зубрицької. Львів, 2001. С. 119–138.
18. Янковська Ж. Відображення архетипу мудрого старого в романі Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?». *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика.* 2021. № 1(29). С. 44–46.

Liakh T. O. THE ARCHETYPE OF THE WISE OLD MAN AS A METAPHYSICAL ASPECT OF SHORT STORIES OF VASYL' STEFANYK

Archetypes are an important phenomenon of the human psyche. They reflect a certain spiritual energy that K.-G. Jung called "collective" for all mankind. It fills not only human existence, but also constitutes the essence of art. This approach determines to consider the doctrine of the collective unconscious and archetypes in

metaphysical discourse. Metaphysics in work of art manifests individual perception of the world and its transcendent foundations through reflections of the writer. The artist's experience is extrapolated to his work and is often actualized in artistic images and archetypes. Archetype of a Wise old man reveals the author's conception of the world, his spiritual phenomenon in a work. The proposed article explores the archetype of a Wise old man as a metaphysical aspect in the short stories of Vasyl' Stefanyk. This archetype demonstrates the philosophy of the writer in the text, his search for the meaning of human existence, especially in the context of the national liberation struggle of Ukrainians. In Stefanyk's short story "Vona – Zemlya" ("She is the Earth") the archetype of a Wise old man is revealed in the image of Semen. This character puts in a word Stefanyk's philosophy of the land, which is the leitmotif of almost all the works of the author. Semen advises returning home and thus restoring the harmony of life of people who lost the native land in the war. In the short story "Did Hryts'" ("Old Hryts'") the archetype of a Wise old man is represented by the image of the main character. Hryts' professes the national idea, he passes on the spirit of the struggle for freedom and truth to his grandchildren. In the short story "Rosa" ("Dew") the archetype of a Wise old man is encoded in the image of Lazar, who comprehends the sense of his life and the future of his grandchildren.

The article complements the scientific studies devoted to the work of Vasyl' Stefanyk, outlines aspects of the study of Ukrainian short stories in the field of archetypal criticism, and in the context of interdisciplinary studies.

Key words: *archetype of a Wise old man, spiritual phenomenon, metaphysics, short story, image, Vasyl' Stefanyk.*